អំពីឈ្មោះ "របងរមាស"

របងរមាស គឺជាឈ្មោះក្រុមប្រាសាទមួយដែលមានទីតាំងស្ថិតនៅក្នុងតំបន់ប្រាសាទសំបូរព្រៃគុក មានចម្ងាយប្រមាណ២គីឡូម៉ែត្រខាងជើងក្រុមប្រាសាទសំខាន់ៗទាំងបី និងស្ថិតនៅខាងលិចក្រុមប្រាសាទស្រីគ្រប់ល័ក្ខណចម្ងាយប្រមាណ ១០០ម៉ែត្រ។ នៅក្នុងក្រុមប្រាសាទរបងរមាសមានប្រាសាទសរុបចំនួន ៩ ដែលក្នុងនោះមានប្រាសាទចំនួន ៨ សាងអំពីឥដ្ឋ និងប្រាសាទចំនួន១សាងអំពីថ្មបាយក្រៀម ហើយពល់សំណង់ទាំងអស់សុទ្ធសឹងទំនងសាងឡើងនៅក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័នទី១ (គ.ស.១០០២-១០៤៩) ដែលគេអាចដឹងតាមរយៈតឹកតាងសិលាចារឹកមួយនៅតួប៉ម K.4 ចុះបញ្ជីលេខ K.153 (សព្វថ្ងៃរក្សាទុកនៅសារមន្ទីរខេត្តកំពង់ធំ)[១] (រូបលេខ១-២)។ ក្រុមប្រាសាទនេះចាប់ផ្ដើមមានការសិក្សាស្រាវជ្រាវដំបូងតាំងពីឆ្នាំ ១៩០៧ ដោយលោក George Morand[២] និងក្រោយមកនៅឆ្នាំ១៩១៣ លោក Henri Parmentier បានសិក្សាលម្អិតជាងមុន[៣]។ អ្នកប្រាជ្ញផ្នែកប្រវត្តិសិល្បៈដែលធ្លាប់បានសិក្សាកន្លងមក បានកត់ត្រាឈ្មោះក្រុមប្រាសាទនេះតាមសំនៀងអ្នកស្រុកហៅថា "របងរមាស" ប៉ុន្តែគេពុំធ្លាប់សិក្សាលម្អិតអំពីឈ្មោះនេះទេ។ កន្លងមកកាលណាគេឮឈ្មោះនេះ គេតែងនឹកស្រមៃថាប្រាសាទនេះពីមុនមកជាកន្លែងមានចិញ្ចឹមសត្វរមាស ឬតម្កល់សត្វរមាស តែបើយកមកគិតឡើងវិញទៅទំនងពុំដូច្នេះឡើយ។ តើឈ្មោះ "របងរមាស" មានន័យយ៉ាងណា?

ឈ្មោះ "របងរមាស" ផ្សំឡើងអំពីពាក្យចំនួនពីរគឺ "របង" និង "រមាស"។ នៅក្នុងវចនានុក្រមខ្មែររបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យពន្យល់ថា "របង" គឺជាចំណារមាំធ្វើរាំងភូមិ រាំងដំណាលជាដើមសម្រាប់ការពារមិនឲ្យសត្វឬមនុស្សចូលបាន (របងភូមិ របងចម្ការ)។[៤] ចំណែកពាក្យ "រមាស" វិញគឺជាសត្វចតុប្បាទព្រៃមួយប្រភេទ ពងរលមាំសំបុកពោះទ្រយុកស្រដៀងនឹងជ្រូកស្រុក ប្រអប់ស្រដៀងនឹងដំរី ក្បាលតូចខ្ទឹមមិនសមនឹងមាត្រ ស្បែកក្រាស់ មានកុយនៅចំពីលើច្រមុះ ជាសត្វសាហាវ បរិភោគអនុបាទិន្នកជាតិជាអាហារ[៥] សូមបញ្ជាក់ថា ការហៅឈ្មោះប្រាសាទនេះថា "របងរមាស" ដូច្នេះ គឺគេសំដៅទៅលើប្រាសាទដែលសាងឡើងអំពីថ្មបាយក្រៀម មានរាងជាអគារមានលំនាំជាបន្ទប់វែង រាងបួនជ្រុងទ្រវែង ហើយមានសសរពីរជួរស្របនឹងជញ្ជាំងខាងត្បូង និងខាង

---

[១] Coedès 1953: 194.

[២] Morand 1907: 25-26.

[៣] Parmentier 1913: 29, 31-32.

[៤] ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ១៩៦៧: ៥៦៤។

[៥] ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ១៩៦៧: ៥៦៤។

អត្ថបទដោយ៖ ម៉ង់ វ៉ាលី

ជើង ដែលសសរទាំងពីរជួរខណ្ឌចែកដោយបន្ទប់វែងមួយ បង្កើតឱ្យមានល្វែងធំមួយនៅកណ្ដាល និងអមដោយល្វែងតូចៗពីរនៅសងខាង ព្រមទាំងមានទ្វារចូលនៅទិសខាងកើតនិងខាងលិចមានតួលយចេញមកក្រៅដែលអមដោយសសរវែង និងមានទ្វារចូលបួនផ្សេងទៀតនៅតាមជញ្ជាំងខាងជើងនិងខាងត្បូង (រូបលេខ២៣)។[៦] ហេតុដូច្នេះ បើយើងយកអត្ថន័យតាមវចនានុក្រមខ្មែរមកផ្សំបញ្ចូលគ្នា យើងនឹងបានន័យរួមមួយដោយសង្ខេបថា “របងដែលព័ទ្ធសត្វរមាស”។

នៅក្នុងអត្ថបទនេះ យើងស្នើថាឈ្មោះ “របង់រមាស” ទំនងពុំមានន័យបែបនោះឡើយ។ ប៉ុន្តែយើងស្នើថា ការដែលគេហៅថា “របង់រមាស” ដូច្នេះ មកពីគេសំដៅទៅលើសសររបស់ប្រាសាទដែលសាងអំពីថ្មបាយក្រៀមមានរាងដូចជារបងមួយជួរ ហើយចំណែកពាក្យ “រមាស” វិញ គឺទំនងគេសំដៅដល់ពណ៌របស់ថ្មបាយក្រៀមដែលមានពណ៌ក្រហមក្រម៉ៅ។ ពាក្យ “រមាស” ជាពាក្យក្នុងភាសាខ្មែរដែលមនុស្សម្នានៅប្រើប្រាស់ច្រើន ជាពិសេស អ្នកស្រុករស់នៅតំបន់ជនបទនានាក្នុងខេត្តកំពង់ធំ ដូចជាស្រុកសណ្ដាន់ជាដើម។ ឧទាហរណ៍៖ កាលណាគេពាក់អាវដល់បែកញើសខ្លាំង នៅលើកអាវនឹងប្រឡាក់ក្អែលឡើងពណ៌ក្រហមក្រម៉ៅ ឬពណ៌ខ្មៅ គេច្រើនតែនិយាយថា “*ពាក់អាវឡើងរមាសហើយ*”។ ក្រៅពីនេះ បើកាលណាវត្ថុប្រើប្រាស់ផ្សេងៗប្រចាំថ្ងៃឡើងអាចម៍ថៃ ចេញពណ៌ក្រហមក្រម៉ៅ ឬពណ៌ខ្មៅ ក៏គេហៅថា “រមាស” ដូចគ្នា (សសរផ្ទះឡើងរមាស, ដងចបឡើងរមាស ជាដើម)។ ដូច្នេះ ឈ្មោះប្រាសាទដែលអ្នកស្រុកហៅថា “របង់រមាស” ទំនងមានន័យសំដៅដល់សសរប្រាសាទជាជួរដែលមានពណ៌រមាស (ពណ៌ក្រហមក្រម៉ៅ)។

ការគិតដូច្នេះពុំមែនមានតែនៅតំបន់សំបូរព្រៃគុកមួយប៉ុណ្ណោះទេ ដ្បិតយើងឃើញមានឧទាហរណ៍ផ្សេងៗទៀតនៅតំបន់អង្គរ ឬនៅភ្នំគូលែនជាដើម។ នៅតំបន់អង្គរ មានប្រាសាទមួយដែលដើរតួនាទីជាក្រោលដាក់សត្វដំរី ឬក្រោលផ្សាំងសត្វដំរី មានឈ្មោះថា “ក្រោលរមាស” ហើយជាឈ្មោះដែលគេហៅតគ្នាមក និងស្គាល់តាមរយៈរឿងព្រេងនិទាន។[៧] សំណង់នោះមានរាងប្រហែលពងក្រពើ ធ្វើអំពីថ្មបាយក្រៀម ម៉្លោះហើយយើងគិតថាករណីនេះមិនខុសពីនៅសំបូរព្រៃគុកទេ ពោល គឺគេហៅ “ក្រោល” សំដៅដល់រាងប្រាសាទ និង “រមាស” សំដៅដល់ពណ៌ថ្មបាយក្រៀមដែលមានពណ៌ក្រម៉ៅ (រូបលេខ២៤)។ ចំណែក ប្រាសាទក្រោលរមាស នៅលើភ្នំគូលែន ក៏មិនខុសគ្នាដែរ ជាប្រាសាទដែលសាងអំពីថ្មបាយក្រៀម មានកំពែងព័ទ្ធជុំវិញ (រូបលេខ២៥)។

---

[៦] កែវ គីណាល់ ២០០៤: ៧៧-៧៨។

[៧] ស៊ិន ប៊ុណ្ណា ២០១៦: ៨។

អត្ថបទដោយៈ ម៉ង់ រ៉ាលី

ជារួមមក យើងសន្និដ្ឋានថា "របងរមាស" គឺជាឈ្មោះដែលអ្នកស្រុកហៅសំដៅដល់តួប៉មប្រាសាទមានរាងបួនជ្រុងទ្រវែងធ្វើអំពីបាយក្រៀម ដែលចង់មានន័យថា "របងដែលមានពណ៌រមាស (ពណ៌ក្រហមក្រម៉ៅ)។ ទោះបីជាយ៉ាងណា នេះជាការស្នើបឋមមួយ ទាមទារឲ្យមានការសិក្សាវែងឆ្ងាយតទៀត។

ឯកសារយោង

កែវ គីណាល់

២០០៤, "ស្ថាបត្យកម្មក្រុមប្រាសាទរបងរមាស សម្បូណ៌ព្រៃគុក", ព្រឹត្តិបត្រនិស្សិតមហាវិទ្យាល័យបុរាណវិទ្យា លេខ៣ ភ្នំពេញ

ស៊ិន ប៊ុណ្ណា

២០១៦, "តួនាទីប្រាសាទក្រោលដំរី", ភ្នំពេញ

ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត

*១៩៦៧, "**វចនានុក្រមខ្មែរ**", ភ្នំពេញ*

Coedès, George

1953, "*Inscription du Cambodge*", Vol V, Hanoi

Morand, George

1907, *Notes et images pour mieux faire connaître les monuments et les arts des anciennes civilizations du Cambodge et du Laos,* Carqueirance (Var) : 2 fasc. (12p.), pl (C.R. par Finot, 1907).

Parmentier, Henri

1913, "Complément à l'Inventaire descriptif des monuments du Cambodge", *BEFEO,* Tome 13, Paris.

AMS អរិយធម៌ខ្មែរ KHMER CIVILIZATION

អត្ថបទដោយ៖ ម៉ង់ វ៉ាលី

រូបលខ២១៖ ប្រាសាទរបងមាស តួប៉ម K6 (មើលពីមុខអាគ្នេយ៍)

រូបលេខ២២៖ ប្រាសាទរបងមាស តួប៉ម K7 (មើលពីមុខឦសាន)

អត្ថបទដោយ៖ ម៉ង់ វ៉ាលី

រូបលេខ២៣៖ ប្រាសាទរបងមាសធ្វើអំពីថ្មបាយក្រៀម តួប៉ម K8 (មើលពីមុខខ្លឿសាន)

រូបលេខ២៤៖ ប្រាសាទក្រោលរមាស នៅតំបន់អង្គរ ធ្វើអំពីថ្មបាយក្រៀម (រូបថត៖ ស៊ិន ប៊ុណ្ណា)

រូបលេខ៥៖ ប្រាសាទក្រោលរមាស នៅលើភ្នំគូលែនធ្វើអំពីថ្មបាយក្រៀម (រូបថត៖ ងិន សារុន)

អរិយធម៌ខ្មែរ
KHMER CIVILIZATION

អត្ថបទដោយ៖ ម៉ង់ វ៉ាលី